



BİR KALE KÖY YERLEŞİMİ: BABAKALE

A Fortress and Village Settlement: Babakale

Emre KOCABIYIK*

Şerif KORKMAZ*

Öz

Osmanlı Devleti'nde kaleler sınır ve iç bölgelerdeki kaleler olmak üzere ikiye ayrılır. Babakale, bölgenin korsan ve eşkıyadan temizlenerek güvenliğinin sağlanması amacıyla inşa edilen bir iç bölge kalesidir. Babakale Kaymak Mustafa Paşa tarafından yaptırılmıştır. Kale yapı malzemeleri bölgeden karşılanmış ve yapımında bölge ahalisi çalıştırılmıştır. Bir iç kale niteliğinde küçük ve sade bir yapı olan Babakale'nin inşası kısa süre içerisinde tamamlanmıştır. Nisan 1727 tarihinde başlayan kale inşası, 1728 yılı yaz aylarında sona ermiştir. Kale yapıldıktan sonra bölgedeki korsanlık faaliyetleri sona ermiştir. Kale pek çok teftiş ve onarım geçirmiştir. Zamanla kale yanında bir köy yerleşimi de oluşmuştur. 1839 yılında Babakale'de yaklaşık 1000, yüzyıl sonunda ise 3000 kişi yaşamaktaydı. Kaledeki askeri personelin temel ihtiyaçlarını karşılamak üzere köyde bir çarşı da yapılmıştır. Köyde 1839'da 33, 1840'ta 26, 1845 yılında ise 25 kişi esnaflık ve ticaret yapmaktaydı. Köyde en yoğun yapılan meslek bıçakçılıktı. Babakale'de bir liman, iki cami, iki hamam ve beş çeşme bulunuyordu. Köyde tahıl ve zeytinyağı üretimi yanında bağcılık önemli bir yere sahipti.

Anahtar Sözcükler: Babakale, Bababurnu, Kaymak Mustafa Paşa, korsan, Ayvacık.

ABSTRACT

In the Ottoman Empire, fortresses were divided into two categories: border fortresses and inner fortresses. Babakale is an inner fortress built with the aim of ensuring the region's security by eliminating pirates and bandits. Babakale was constructed by the governor Kaymak Mustafa Pasha. The construction materials for the fortress were sourced from the region, and the local population was employed in its construction. Babakale, being a small and modest inner fortress, was completed within a short period of time. The construction of the fortress began in April 1727 and was finished in the summer of 1728. After the construction of the fortress, pirate activi-

* Yüksek lisans öğrencisi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Çanakkale/Türkiye. E-posta: emrekcbyk.12345@gmail.com. ORCID: 0009-0007-2348-8095

* Prof. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimler Fakültesi, Tarih Bölümü, Çanakkale/Türkiye. E-posta: serif@comu.edu.tr. ORCID: 0000-0001-6697-260.

ties in the region ended. The fortress underwent several inspections and repairs over time. Eventually, a village settlement formed next to the fortress. Around 1000 people were living in Babakale in 1839, and by the end of the century, the population had reached 3,000. A market was built in the village to meet the basic needs of the military personnel stationed in the fortress. In 1839, there were 33 tradesmen in the village, which decreased to 26 in 1840, and then to 25 in 1845. The most common occupation in the village was cutlery. Babakale had a port, two mosques, two public baths, and five fountains. In addition to grain and olive oil production, viticulture held an important place in the village.

Keywords: Babakale, Bababurnu, Kaymak Mustafa Pasha, pirate, Ayvacık.

Giriş

Kaleler genellikle yol kavşağı, ana yol, geçit yeri, dağlar arasındaki boğaz, denize uzanan burun, kıyıda uzakdaki adacıklar, köprübaşları gibi stratejik yerlerde inşa edilmiş ve bu sırada arazinin tabii özelliklerinden de yararlanılmıştır. Kalenin konuşlandırılacağı yer seçilirken o mevkiinin kolay ve az sayıda kuvvetle savunulabilmesi, gerektiğinde içeridekilerin dışarı çıkabilmesi, uzun süren kuşatmalara dayanabilmek için su ihtiyacını sağlayacak imkânlarla sahip olması, mümkünse bir veya birkaç tarafında doğal engeller bulunması gibi şartlar göz önünde tutulmuştur (Eyice, 2001: 234-242). Osmanlı Devleti'nde kaleler sınır kaleleri ve iç bölgelerdeki kaleler olmak üzere ikiye ayrılırdı. Sınırlardaki kaleler her an düşman tehdidine karşı teyakkuz halinde, bolca asker ve mühimmat barındırması bakımından büyük kaleler olup, içerisinde sivil halkın yaşadığı mahalleler bulunurdu (Göger, 2014: 63).

Yapım Süreci

Babakale'nin bulunduğu bölge *İlyada Destanı*'nda ve antik çağlarda "Lektos/Lekton" olarak geçmektedir (Homer, 2017: 308). Strabon, Babakale ve çevresini anlatırken buranın İda Dağı'na çıkacak olanların denizden ilk ayak basacakları yer olduğunu yazmıştır. Ayrıca İda Dağı'nın en uç etekleri olarak Babakale'yi (Lekton Burnu) bu dağın sınırı olarak kabul etmiştir (Strabon, 2000: 93). Piri Reis bu mevki "Emek Yemez Burnu" olarak tanımlamaktadır (Piri Reis, 1970: 144). Osmanlı belgelerinde ise bu bölgeye "Baba Burnu" (Belge-1) kale yapıldıktan sonra ise "Baba Kalesi", "Hırzül-bahr" (Belge-2) adları verilmiştir (Belge-3). Kale yapılmadan önce bu mevki korsan yatağı olarak bilinmektedir (Belge-4). Piri Reis'e göre burada Emek Yemez Baba Türbesi dışında herhangi bir yerleşim yeri bulunmamaktadır (Piri Reis, 1970: 148). Başka bir kaynaktan ise Bababurnu "bayındır olmayan kuru bir sahil" olarak tarif edilmiştir (Raşid Mehmed Efendi, 2013: 1544). 18. yüz-

yılın ilk yarısında böyle bir yere kale yapılmasının sebebi, bölgenin korsan ve eşkıyadan temizlenerek güvenliğinin sağlanmasıdır. Kale kapısı üzerinde yer alan kitabede kalenin yapılış gerekçesi yer almaktadır. Kitabeye göre, burası Frenk korsanları için güvenilir bir pusu yeridir. Buraya gelen “hain din düşmanları” için en iyi esir alma yeridir. Kapudan Mustafa Paşa bu zarar verici duruma vakıf olunca hemen işe koyulup buraya surlar çektirmiş, çeşitli binalar yaptırarak burayı iskân etmiştir (Uysal, 2008: 121). Köy yerleşimi de kale yapıldıktan sonra oluşmuştur.

Kale yapımında görevlendirilen Kaymak Mustafa Paşa, 18. yüzyılın ilk yarısında yaşamış ve 1730 Patrona Halil İsyanı esnasında hazin bir şekilde katledilmiş bir Osmanlı veziridir (Aktepe, 1969: 15). Lale Devri Osmanlı siyasetinin tanınmış simalarından olan Kaymak Mustafa Paşa (Altınay, 1973: 172), küçük yaşta saraya alınmış, Nevşehirli İbrahim Paşa'nın kızıyla evlenerek ona damat olmuştur (Atak, 2020: 169). 1718'de vezir rütbesiyle tevkii (nişancı) ve İstanbul kaymakamı tayin edilmiştir. Kaymak Mustafa Paşa son olarak Ocak 1721 yılında kaptan-ı deryâ olmuş ve 1730'da vefat edene kadar bu görevi yürütmüştür (Süreyya, 1996: 1200).

Kalenin inşa süreci arşiv belgelerine göre 1727/1728 yıllarında olmuştur. Nisan 1727 tarihinde başlayan inşaat, 1728 yılı yaz aylarında sona ermiştir. Bir iç kale niteliğinde olan Babakale, küçük ve sade bir yapı olduğundan yapımı kısa süre içerisinde tamamlanmıştır. 2 Nisan 1727'de Ezine serdarı, Midilli, Molova, Edremit, Tuzla, Gelibolu, Şehirköyü naibleri, Midilli nazırı, yeniçeri serdarları, Bozcaada kadısı ve vilayet ayanlarına hükümler gönderilerek kale inşası için emirler verilmiştir (Belge-5). Kale yapımında bölgedeki, Edremit, Tuzla, Midilli, Molova, Kolonya, Ezine, Bayramiç ve Çan kazaları ahalileri çalıştırılmıştır. İlk önce sadece Tuzla ve Ezine kazaları ahalileri görevlendirilmiş, ancak bunların yetersiz kalması üzerine diğer kazalardaki ahali de çağırılmıştır. Kalede çalışma nöbetleşe ve imece yöntemiyle yapılmıştır (Belge-6). Kalenin inşaatında kullanılan kireç, kiremit, kereste, moloz taşı ve tuğla gibi yapı malzemeleri bölgeden karşılanmıştır. Babakale'nin yapımında bölgeye oldukça yakın olan Behramkale, Eski İstanbulluk antik şehirlerinin harabelerinden sökülen taşlar da kullanılmıştır (Belge-7). Edremit şehir ahali, ayanlarının tahrikiyle kale yapımında gelip çalışmak istememiştir. Bunun üzerine Ekim 1727 tarihinde Edremit naibi, yeniçeri serdarı, vilayet ayanına bir ferman gönderilip sert şekilde ikaz edilerek, Tuzla ve Ezine ahali gibi gelip imece usulü nöbetleşe çalışmaları emredilmiştir (Belge-8).

Babakale'nin Kısımları

Babakale dikdörtgen şekliyle tipik bir Osmanlı iç kale örneğidir. Bu doğrultuda yerleşim alanı dışındaki iç kaleler grubuna dâhil edilmiştir (Boran, 2001: 11). Bababurnu'nun en ucunda kuzey-güney yönlü uzayan kale, 3508 metrekare alanı kaplamaktadır. Diğer tüm kalelerde olduğu gibi Babakale'nin içinde askerlerin ihtiyaçlarını gidermek için çeşitli yapılar inşa edilmiştir. Bunların başlıcaları cami, çeşme, hamam, fırın, cebehane ve koğuşlardır. Kalenin girişinde solda bir çeşme harabesi mevcuttur (Uysal, 2008: 120-121). Kalenin kuzeydoğu ve güneydoğu burçlarının altındaki bölümler zindan olarak kullanılmıştır (Türker, 1988: 140).

Yapıya ana giriş kuzeydoğu cephenin ortasında yer alan kapıdan sağlanmaktadır (Acioğlu, 2015: 100). Kale kapısı, kalenin en önemli savunma yerlerinden olup, genellikle kalın ve kuvvetli ağaçlardan yapılır, üzerleri de demir ya da bakır levhalarla kaplanırdı (Sevgen, 1959: 7). Babakale, standart bir kalede olması gereken çoğu özelliğe sahiptir. Kale kapısı büyük ve tahtadan, dışı da demir kaplıdır. Mevcut kapı sonradan yapılmıştır. İlk ve orijinal kapı harap halde girişte durmaktadır. Girişte muhafızların beklemesi için yapıldığı düşünülen nişler vardır (Uysal, 2008: 120). Ana kapının dışında bir de uğrun kapı denen kapılar vardır. Bunlar saldırı anında gizli tünel vazifesi gören, dışarı haberci çıkmasını sağlayan, düşmanı arkadan çevirmeye yarayan daha ufak boyutlu kapılardır (Parlak, 2010: 969). Babakale'deki uğrun kapı ana kapının dışında bir de güney duvarında cebehanenin yanında küçük bir kapıdır. Kale bedenleri yaklaşık 8 metre yüksekliğinde ve 2,5 metre kalınlığındadır. Babakale'nin denize bakan kısımları uçurum olduğu için ayrıca bir savunma sistemine ihtiyaç duyulmamıştır. Arkası dağlık, önü kayalıklarla dolu bir uçurum olan bu yer savunan için zaten oldukça korunaklıdır. Bu yüzden hendek ve hisarpeçe yapıları burada yoktur. Ayrıca 2,5 metre genişliğindeki duvarlarının da çok kalın olmadığı söylenebilir (Acioğlu, 2013: 23, 40). Hisarpeçe, kalenin kapısını ya da köprüyü koruyan, asıl sur duvarının biraz önünde ve ondan daha alçak yapılan set halindeki duvara verilen adıdır (Eyice, 2001: 235).

Bir şehrin kale ve sur dışında kalan kısmına “varoş” denirdi (Sevgen, 1959: 7-8). Sonraları nüfusun artıp şehrin büyümesiyle dış surlar ortadan kalkmış ve varoşlar da şehrin bir parçası haline gelerek günümüzdeki birçok şehrin çekirdeğini oluşturmuşlardır (Aydın, 2007: 15). Aynı zamanda yerleşimdeki alışveriş de varoş kısmında gerçekleşirdi. Kalede yaşayan halk, ihtiyacını buradaki alışverişle giderirdi (Gürbüz, 2013: 381) Babakale'nin varoş kısmını kalenin yapımından sonra oluşan köy oluşturmaktadır.

Görevliler ve Mühimmat

Kalenin en üst yöneticisi diğer Osmanlı kalelerinde olduğu gibi dizdardı. Kaledeki idari yapı, dizdarın en üst yetkili olduğu bir hiyerarşiye dayalıydı. Bunun başyardımcısı da kethüdaydı. Bunların dışında kalede kâtip, imam, kapıcı, topçu, humbaracı, kale neferleri gibi askeri ve dini görevliler bulunmaktaydı. Bunlar dizdarın sorumluluğunda görevlerini ifa ederlerdi. Dizdar, kaledeki muhafızların kumandanı ve kaledeki en üst rütbeli yöneticidir. Şehrin asayışı, kaledeki değerli eşyaların korunması, vergi tahsil gibi görevleri vardı. Dizdarın yardımcıları ise kethüda, bölükbaşı, kale imamı, müezzin, kapıcı, topçu, nöbetçi, terzi, marangoz ve kale erleriydi. Merkezdeki kapıkulu ocaklarının yeniçeri, cebeci, sipahi gibi bölüklerine mensup olanlar arasından seçilen dizdarlar beratla tayin edilirdi. Dizdar bulunduğu yerin kadısına ve beylerbeyi ile sancakbeyine karşı sorumluydu ve herhangi bir başarısızlığı ve görevini kötüye kullanması durumunda bunların arzı ile azledilebilirlerdi. Bunun dışında genellikle ölüm sebebiyle görevleri değişirdi. Emri altındaki askerlerin azil ve tayininde söz sahibi olan dizdarlar orta dereceli tımar sahibiydiler (Oğuzoğlu, 1994:480-481).

İnşasından 1821 yılına kadar geçen dönemde Babakale’de en az yedi dizdar görev yapmıştır. Babakale’de dizdarlık vazifesi 1728 yılından 1792’ye kadar iki kişi tarafından yürütülmüştür. Bu tarihten sonra ise sık sık kale dizdarları değişmiştir. Bunlardan Mehmed bin Ahmed ve Mehmed Emin Halife, vefat eden babalarının yerine göreve gelmiştir. Bir sorun yaşanmadığı takdirde dizdarlık görevi Babakale’de kaydıhayat şartıyla ifa edilmiştir (Belge-9).

Kethüda, kale erlerinin dirlik ve düzeninin sağlanması ve diğer bütün hizmetlerin yerine getirilmesinde dizdarla ortak sorumluluğa sahipti. Tayin usulleri ve bağlı bulunduğu makamlar dizdarinkiyle aynıdır. Kale kethüdalarına da görevleri karşılığında dirlik verilirdi (Batmaz, 1996: 5). 4 Ağustos 1734 tarihli bir deftere göre bu tarihte Babakale’nin kethüdası Ömer bin Hacı Halil’dir. Bu kişi görevini günlüğü 20 akçeye yürütmektedir (Belge-10). Belgenin tarihine bakıldığında Ömer bin Hacı Halil’in Babakale’nin ilk kethüdası olma ihtimali de oldukça yüksektir.

Kale erleri kale savunmasında görevli olan askerlerdi. Dizdar ve kethüdaya bağlı olan kale erleri, onların arzı üzerine merkezden beratla tayin olurlardı ve bunlara görevleri karşılığı tımar tevcih edilirdi (Gürbüz, 2013: 381). Kale erleri topçu, humbaracı, cebeci, tüfenkendaz, yerli kulu, gönüllü, beşli, farisan gibi çeşitli askeri sınıflardan oluşmaktaydı. Bunlardan yeniçe-

riler nöbetle ve üç seneliğine kalede görev yapar, hizmeti bitenlerin yerine merkezden başka bir orta gönderilirdi. Bu askeri grubun gece gündüz kaleyi beklemekten başka kale dışında hazine beklemek, kılavuzluk yapmak gibi görevleri de vardı (Batmaz, 1996: 6). Babakale küçük bir iç kale olduğundan diğer kalelerde bulunan askeri sınıfların bazıları yoktu. Her kalede bulunan topçu birlikleri Babakale’de büyük çoğunluğu oluşturmaktaydı. Ayrıca humbaracı birlikleri ve gulam askerleri de bu kalede bulunmaktaydı. Tıpkı dizdarlık gibi bu görevler de babadan oğula geçebiliyordu. Ölen kişinin oğlunun olmadığı durumlarda ise dizdar ya da kendi sınıfının ağasının referansı ile başkası atanıyordu (Belge-11).

Ağustos 1734 tarihinde kalede 12 zabitan, 48 mustahfız ve topçu askeri olmak üzere 60 askeri görevli mevcuttu. Kale içindeki camide ise 6 görevli bulunuyordu (Belge-12). 1830 Temmuzunda Babakale’de 1 mülazım, 7 çavuş, 4 onbaşı ve 70 nefer olmak üzere 82 askeri görevli bulunuyordu (Belge-13). 1840 yılında Babakale’de 55 askeri görevli istihdam ediliyordu. Bunlar bir yüzbaşı, bir mülazım, iki çavuş ve bir onbaşı olmak üzere beş rütbeli ve 50 neferdi. 1845 yılında ise kalede 60 askeri personel görev yapıyordu (Belge-14).

Babakale savunma amacıyla yapılmış, karakol vazifesi gören bir kale olup korsanlık faaliyetlerini büyük ölçüde önlemiş ve bölgenin güvenliğini temin etmiştir. Ancak korsanlık tehlikesi bertaraf edildiği dönemlerde kalenin atıl kaldığı anlaşılmaktadır. 1814 yılında kaleyi ziyaret eden Polonyalı seyyah Raczyński, kalenin boş olduğunu belirtmiştir (1980: 110). Zaman zaman kaledeki disiplinsizlik ve asker sayısındaki azlık ahalinin şikâyetiyle belgelere yansımıştır. 1818 yılında kale dizdarının kaleyi terk edip zevk ve sefaya daldığı hakkında ahali şikâyette bulunmuştur (Belge-15). 1893 yılında kalede asker bulunmadığını ifade eden bir dilekçe yazan ahali, güvenlikleri için kaleye asker yerleştirilmesini istemiştir (Belge 16). Babakale ahalsinin şikâyetleri daha sonraki yıllarda da devam etmiştir. 1901 yılında kalede birkaç bekçi asker kaldığı yine ahalinin verdiği şikâyet dilekçesinde yer almaktadır. Ahali eskiden olduğu gibi kalede asker bulundurulmasını talep etmiştir (Belge-17).

Kalelere savunma gücünü veren askeri mühimmatlardır. Askeri donanımı olmadan bir kaleden bölgenin güvenliğini sağlaması beklenemez. Babakale diğer kaleler gibi farklı savunma silahlarıyla donatılmış bir kaledir. Kaleye ilk mühimmat kale yapılıp yapılmaz askerlerle birlikte yerleştirilmiş olup daha sonraki tarihlerde belli aralıklarla kaleye mühimmat sevki yapılmıştır. Haziran 1771 tarihinde siyah barut talebi İstanbul’a iletilmiş ve Geli-

bolu baruthanesinden 20 kantar barut Babakale'ye gönderilmiştir (Belge-18). Mart 1773 tarihli bir belgede, kaledeki toplar ve mühimmatla tamir edilmesi gereken kısımlar kaydedilmiştir. Buna göre çeşitli çaplarda toplam 15 topun kundak ve tekerlekleri tamire muhtaç hale gelmiştir. Ayrıca kalede ihtiyaç duyulan zincir, mikras fitil vs. gibi malzemeler talep edilmiştir (Belge 19).

<i>Masraf Kalemleri</i>	<i>Masraf /kuruş</i>
Demirci ustalarının yevmiyesi	1280
Satın alınan 6 kantar ham demir	1920
Arabacıların yevmiyesi	2100
Bıçkıcıların yevmiyesi	1300
Satın alınan büyük kavak ağacı	600
Maydoslu dülger kalfanın yevmiyesi	1160
Kundaklara sürmek için satın alınan katran	560
Eyüp Reis'e 3 defa verilen gemi taşıma ücreti	1000
Behramlı Mehmet Reis'e 3 defa verilen gemi taşıma ücreti	1200
Marangozların yevmiye ücreti	3614
Satın alınan kömür ve nakliyesi	1650
Demirci Kiptilere verilen yevmiye	1130
Satın alınan taban tahtası ve tekerleklerle zıvanalık	57
Kundak malzemeleri masrafı için ayrılan para	263
Toplam tutar	17.834

Tablo 1. Babakale Top Kundaklarının Tamir Masrafları-Haziran 1773 (Belge-20).

Tabloda kalede yenilenen 27 adet top kundağı için yapılan kereste, ham demir masrafı ve ustaların ücretlerine yer verilmiştir. Zaman zaman kalede dizdar bulunmamasından kalenin idari ve askeri fonksiyonunu kaybettiği anlaşılmaktadır. Eylül 1798 tarihli Babakale ahalisinin yazdığı bir arzuhalde kalede dizdarın olmadığı ifade edilmiştir. Arzuhal içeriğinden kale halkının korku içerisinde yaşadığı anlaşılmaktadır. Korkunun sebebi ise, Akdeniz'deki Hristiyan korsanların İslam şehirlerine tasallut ve taarruz etmeleridir. Savunmasız olan Babakale'de harp mühimmatı bulunmadığı gibi kale tamire muhtaç durumdadır. Bunun için öncelikli olarak Kızılca Tuzla kazası ayanı Osman Ağanın kale muhafazasına tayin edilerek, gereken kale tamirlerini yapması talep edilmiştir (Belge-21).

Eylül 1821 tarihinde kale dizdarı müderris, imam ve ahaliden oluşan 68 kişi bir arzuhal yazarak izbandut korsan saldırıları neticesinde kaledeki 28

adet topun harap olduğunu belirtmişlerdir. Buna göre, 50-60 parça izbandut gemisi kale civarında demir atmış gelip geçen gemilere saldırarak ve filikalarla karaya çıkararak erzak ve yiyecek vs. tedarik edip, bazen gelip geçen tüccar gemilerini ele geçirmeğe çalışmaktadırlar. Kaleden top ve tüfenk atışıyla korsanlara fırsat verilmemiştir. Gece gündüz kalede nöbet beklenmektedir. Acil olarak askeri mühimmata ihtiyaç olduğu ifade edilmiştir (Belge-22).

19. yüzyılın ilk yarısında bölgede deniz korsanlarının etkili olduğu ve Babakale'nin korumasız ve dizdarsız olduğu anlaşılmaktadır. Temmuz 1828'de Tuzla Kazası voyvodasının Bahr-i Sefid Boğaz muhafızına gönderdiği yazıda Midilli'de yapımı biten iki korvetin İstanbul'a giderken Babakale açıklarında korsan gemilerinin saldırısına uğradığı bildirilmiştir. Bunun üzerine Osmanlı gemileri Babakale limanına sokulmuş ve onları takip eden eşkıya gemilerine kaleden top atışlarıyla karşılık verilmiştir. Tuzla voyvodası çok sayıda asker tedarik ederek kaleye gitmiştir. Çıkan çatışmalarda kalenin bazı mahalleri de harap olmuştur. Yaşanan bu çatışmadan sonra kaledeki mühimmat oldukça azalmıştır (Belge-23). Bu tarihten sonra devletin Babakale'deki savunma tedbirlerini artırdığı ve gereken askeri mühimmatı gönderdiği ve sık sık kaleyi teftiş ettirdiği görülmektedir. 1830 yılı Temmuz ayında Babakale'deki askeri mühimmat, Bahr-i Sefid Boğazı seraskeri Hacı Ali Paşa ve bir mühendis tarafından denetlenmiştir. Kuzeybatı (Türbe Tabyası), Güneybatı (Sancak Tabyası), Kuzeydoğu (Zindan Tabyası), Güneydoğu (Cebehane Tabyası) tabyaları teftiş edilmiştir. Tabyalarda bulunan 28 adet topun 18 adeti denize bakan tabyalarda, 10 adeti köy tarafındadır. Bu toplar bakır ve demirden yapılmış şahi ve balyemez cinsi toplardır (Belge-24). 1836 yılının yaz aylarında kale bir daha teftiş edilmiştir. Kaledeki eksikler belirlenerek gerekli malzemeler kaleye gönderilmiş ve gereken onarımlar yapılmıştır (Belge-25).

Babakale'de Yaşam

Nüfus

1839 yılında Babakale köyü ve kalede toplam 169 hanede 377 erkek nüfus yaşamaktadır. Bu nüfusun %72'si (272 kişi) faal nüfustur. Geri kalan 105 kişinin 2'si yaşlı diğerleri ise erkek çocuklardan oluşmaktadır. Faal nüfusun büyük çoğunluğu kalede subay ve asker olarak görev yapmaktadır. Köyde yaşayan erkek nüfusun yaş ortalaması 23,9 olup oldukça genç olduğu görülmektedir (Belge-26). 1840'ta Babakale'de 191 vergi mükellefi bulun-

maktadır. Buna ek olarak köyde 10 dul kadın yaşamaktadır (Belge-27). 1845 yılında ise, köyde ve kalede 190 vergi mükellefi bulunmaktadır.

Babakale, 1889 yılında basılan *Kamusu'l-A'lam* adlı eserde, Bababurnu yakınında “Baba” kasabası olarak kaydedilmiştir. 4000 nüfusu olan köyde sağlam bir limanın bulunduğu ve vaktiyle meşhur yatağan bıçaklarının imal edildiği yazılıdır (Şemseddin Sami, 1306/1889: 1177-1178). 1894 tarihli başka bir kaynakta Babakale, Ayvacık kasabası dâhilinde gayet küçük ve korunaklı bir limanı olan 3000-4000 nüfuslu bir kasaba olarak kaydedilmiştir. Babakale'nin eskiden mükemmel ve meşhur yatağan bıçaklarının üretimiyle şöhret kazandığı belirtilmiştir (Ali Cevad, 1311/1894: 135).

Meslek, Servet ve Gelir Dağılımı

Babakale temettuat defterlerinde erkek nüfusun meslekleri, iktisadî faaliyetleri ve gelirleri hakkında çok önemli bilgiler yer almaktadır. Kırsal yerleşim birimlerinde nüfusun temel geçim kaynağı çiftçiliktir. Ancak Babakale'deki askeri sınıfın varlığı, köyde esnaf ve ticaret faaliyetini artırmıştır.

Meslekler	Yıllar		
	1839	1840	1845
Kale Askeri Personeli	80	55	60
Görevli (İdari/Dini)	10	6	2
Esnaflık ve Ticaret	33	26	25
Tarım	9	7	101
Mesleği Belirtilmeyen	245	97	2
Toplam	377	191	190

Tablo 2. Nüfusun Mesleki Dağılımı (Belge 28).

1839 yılında Babakale'de istihdam edilen asker sayısı 80'dir. Kalede Yüzbaşı Hacı Ahmetoğlu Elhac Mustafa komutasında 5 mülazım, 2 çavuş, 3 onbaşı ve 69 nefer görev yapmaktadır. Bu neferlerin tümü topçu neferi olarak kaydedilmiştir. Köyde idari ve dini görevliler ise iki muhtar, iki imam, bir müderris dört molla'dır. 1839 tarihli nüfus defterinde tarımla uğraşanların tümü yazılmamış olup, sadece 9 kişi rençber olarak kaydedilmiştir. 1840 yılında Yüzbaşı Hacı Mustafa komutasında kalede 55 asker görev yapmaktadır. Kalede bir mülazım, iki çavuş ve bir onbaşı ve 50 nefer yer almaktadır. Bir köy muhtarı, iki imam, bir müderris ve iki molla ise diğer görevlilerdir. Esnaflık yapan ve ticaretle uğraşan 26 kişi vardır. Ayrıca 1840 defterinde 10 dul kadın ayrı olarak yazılmıştır. 1845 yılında da kale komutanı Yüzbaşı Hacı Mustafa'dır. Kalede bir mülazım bir çavuş, iki onbaşı ve 55 topçu neferi bulunmaktadır. 7 topçu neferinin de askerlik dışında çiftçilikle iştiğal ettikleri

görölmektedir. 1845 sayımında köyde tarımla uğraşan 101 kişi kaydedilmiştir.

Osmanlı Devleti 1840 sayımlarında tebaanın servetini, 1845 sayımlarında ise gelirlerini tespit etmiştir. Kayıtlara göre köyde hem 1840 hem de 1845 sayımlarında en yüksek servet ve gelire sahip olan kişi kale komutanı Yüzbaşı Hacı Mustafa'dır. 1839 nüfus sayımında orta boylu kır sakallı olarak eşkali verilen Yüzbaşı Hacı Mustafa 50 yaşındadır. 1840 sayımına göre yüzbaşının serveti 14150 kuruştur. Yüzbaşı, 3 ev, 200 dönüm tarla, 2 bağ (7,5 dönüm ve 5 dönüm), 300 dönüm mera, 2 dükkân, 1 mağaza, 150 adet zeytin ağacı, 6 inek ve dana, 15 koyun, zeytinyağı mengersi (4/1 hisse) sahibidir. Yüzbaşı Mustafa, 1845 sayımlarında ise 4128 kuruşla köyde en yüksek gelire sahip kişidir. Yüzbaşının Babakale'de 3, Yaylacık köyünde 1 dönüm bağı, Tuzla Medrese vakfında 87, Külahlı köyünde icara verdiği 132 dönüm tarlası, Babakale'de 8, Külahlı köyünde 50 zeytin ağacı, 3 baş inek, 15 baş koyuna sahiptir.

Esnaflık ve Ticari Faaliyetler

1840 ve 1845 temettuat sayımlarında Babakale'deki ticari faaliyetlerin türleri, esnaf sayısı ve dükkân sayıları hakkında veriler yer almaktadır. Babakale'de esnaflık yapan ve ticaretle işigal eden 1839'da 33, 1840 yılında 26, 1845 yılında ise 25 kişi bulunmaktadır. Köyde en başta gelen meslek bıçakçılıktır. Köydeki esnafın yarısı bıçakçılık yapmaktadır. Bugün de bıçakçılık mesleği köyde devam etmekte olup, Babakale adıyla üretim yapılmaktadır. Köyde bugün bıçakçılık yapan iki dükkân kalmıştır. 1814 yılında Türkiye'ye gelen Polonyalı gezgin Raczynski, Babakale köyünde, Türklerin savaşlarda kullandığı hançer ve saldırmaların yapıldığı atölyelerle meşhur olduğunu belirtmiştir. Kılıçların imalinde kullanılan demir çubukların ise Sicilya dökmühanelerinden geldiğini söylemiştir. Üretilen malların genelini Şamlı müşteri bulduğunu da eklemiştir (1980: 109-111). Esnaf türlerine ve ticari faaliyetlere bakıldığında köyde ve kalede yaşayanların temel ihtiyaçlarını karşılamak amaçlı olduğu anlaşılmaktadır. Ulaşım sektöründe deveci, gemici ve kayıkçı esnafı çalışmaktadır. Köyde şehirlerarası ticaret yapan bir Hayriye tüccarı da bulunmaktadır.

Meslekler	Yıllar/Sayı		
	1839	1840	1845
Aktar	-	-	1
Babuçcu	5	3	-
Balıkçı	-	2	-

Bıçakçı	6	13	10
Debbağ	1	2	-
Değirmenci	1	-	-
Deveci	7	2	3
Dülger		-	1
Gemici	1	1	4
Kahveci	1	-	1
Kalaycı	2	1	1
Kasap	1	1	-
Kayıkçı	3	-	3
Kıyıcı	1	-	-
Kömürcü	1	-	-
Oduncu	2	-	-
Semerci	1	1	-
Tüccar	-	-	1
Toplam	33	26	25

Tablo 3. Babakale'deki Esnaf Türleri ve Sayıları

Ticari ve Dini Yapılar

Çarşı ve Dükkânlar

Çarşı, kalenin hemen karşısında, köy meydanından içeri doğru uzanıyordu. Kalenin banisi Kaymak Mustafa Paşa, kale içinde ve dışında hamam ve dükkânlar inşa ettirmişti (Belge-29). Paşa'nın son vakfiyesinde inşa edilen dükkânlar yer almaktadır (Aktepe, 1969: 28). 1840 yılında köyde 54 ticari mekân bulunmaktadır. Köydeki dükkân ve mağaza sayısı bir köy yerleşimi için oldukça fazladır. Bunun sebebi ise kalede istihdam edilen askerlerin temel ihtiyaçlarını karşılamaktır. Köyde balıkçılık ve deniz taşımacılığı da yapılmaktaydı. Bunun için kullanılan 9 sandal ve 5 pereme (iki kürekli kayak) bulunuyordu.

Her iki sayımda Babakale'deki esnaf sayısı aynı kalmasına rağmen, 1845 temettuat defterinde ticari mekân sayısında büyük bir düşüş görülmektedir. Bu sayımda dükkân sayısı 5 olarak kaydedilmiştir. Mağazalar ise hiç kaydedilmemiştir. Beş yıl içerisinde dükkân ve mağaza sayısındaki bu düşüşün sebebi, muhtemelen kalenin atıl kalmasıyla veya deftere kaydedilmemiş olmasıyla açıklanabilir. 1845 yılında köyde 12 pereme faaliyet göstermektedir. Bababurnu doğal bir limana sahiptir. Babakale yapılırken aynı zamanda Kaymak Mustafa Paşa tarafından bir liman da inşa edilmeye

başlanmıştır (Belge-30). Kısa süre içerisinde liman ve iskele tamamlanıp hizmete açılmıştır (Belge-31).

Ticari Mekân Adı	Yıllar	
	1840	1845
Fırın	3	1
Kahvehane	5	1
Hamam	1	
Pabuççu	2	
Yel değirmeni	4	4
Su değirmeni	1	1
Kalaycı	1	
Mağaza	12	
Dükkân	23	5
Zeytinyağı Mengenesi	2	2
Toplam	54	14

Tablo 4. Köydeki Ticari Mekânlar

Dini Yapılar

Ulu Camii (Varoş Camii)

Babakale’de kale içinde ve dışında olmak üzere iki tane cami inşa edilmiştir. Kale içindeki caminin bugün sadece temel kalıntısı ve minare harabesi mevcuttur. Köy içindeki camii “Kaymak Mustafa Paşa Camii” ya da “Cami-i Kebir” (Belge-32) olarak bilinir. Belgelerde “kale varoşunda bulunan cami” olarak da tarif edilmektedir (Belge-33). Camiinin minare yanında ve batı tarafında iki adet kitabesi mevcuttur. Güneye bakan kitabede Hicri 1139/M.1727 tarihi, girişteki kitabede ise H.1140/M.1728 tarihleri bulunmaktadır. Cami görevlileri maaşlarını Kaymak Mustafa Paşa vakfından almaktaydı (Aktepe, 1969: 28).

Latif Baba Türbesi

Köye ismini veren baba için Emek Yemez Baba, Latif Baba, Sultan Baba, Baba Sultan, Hak Yemez Baba, Peksimet Yemez Baba isimleri kullanılmaktadır. En eski kaynak Piri Reis’in *Kitab-ı Bahriye*’sidir. Bu eserde “Emek Yemez” burnunun yıldız taraflarının gemi barınamayacak kadar sarp olduğu, burun üzerinde namazgâhı olan Emek Yemez Baba’nın koyun güden bir ermiş olduğu yazılıdır. Bu zat hürmetine gelip geçen gemilerden denize peksimet atılır, martılar bunlara üşüşürmüş (Piri Reis, 1970: 148). 1873 *Cezayir-i Bahr-i Sefid Salnamesi*’nde Emek Yemez ile Baba Sultan farklı kişiler olarak

kaydedilmiştir. Buna göre, Emek Yemez Sultan, Paşa Karyesi'nde, Baba Sultan ise Babakale'de medfundur (1290/1873: 100). Latif Baba ismi ise Ulu Camii'nin ana giriş kitabesinde "Bu karanlık yeri aydınlatan Latif Baba" şeklinde geçmektedir. Bugün, Baba Sultanın türbesi kalenin hemen yanındadır. Türbe küçük bir oda şeklindedir.

Sosyal Yapılar

Hamam

Babakale'de kalenin içinde ve dışında olmak üzere iki hamam mevcuttur. Bu hamamların varlığı köyün kuruluşuna kadar gitmektedir. 1766 yılına ait bir belgede Mustafa Paşa'nın kale içine ve kale dışına yaptırdığı iki hamamdan bahsedilmektedir (Belge-34). Kale içindeki hamam bugün mevcut değildir. Köy hamamının bir kısmı restore edilerek günümüzde ziyarete açılmıştır.

Çeşmeler

Babakale köyünde günümüze ulaşan Yalı, Çarşı, Ahmed Ağa, Hanım ve Yukarı Çeşmeleri bulunmaktadır. Limanda yer alan Yalı Çeşmesi abidevi bir eser olarak, günümüze ulaşmıştır. Seyyahların gravürlerinden denizcilerin bu çeşmeden su ikmal yaptıkları görülmektedir. Çeşmede herhangi bir tarih ya da kitabe bulunmamaktadır. Çarşı Çeşmesi köy meydanında yer almaktadır. 1727/28 tarihli Çarşı Çeşmesi kitabesinden banisinin Mustafa Paşa olduğu anlaşılmaktadır. Ahmed Ağa Çeşmesi köyün iç tarafındadır. Çeşmedeki mermerlerin üzerinde selvi ağacı ve rozet motifleri bulunmaktadır. Ayrıca yıldız şeklindeki Süleyman Mührü motifi de yer almaktadır. Bunun üzerinde bir tarih ve en üstte de kitabe ile tarih bulunmaktadır. Çeşmenin kitabesi iki satırdır, küçük bir kısmı tahrip olmuştur. Kitabesine göre 1738 yılında inşa edilmiştir. Hanım Çeşmesi ve Yukarı Çeşmenin kitabeleri yoktur. Sanat tarihi bakımından incelendiğinde her iki çeşmenin 18. yüzyıla ait olabileceği düşünülmektedir (Uysal, 2008: 127-128).

Eğitim Yapıları

Rüşdiye Mektebi

Köydeki rüşdiye mektebi Abdülaziz Efendi'nin öncülüğünde yaptırılmıştır. Abdülaziz Efendi Babakale doğumlu olup İstanbul'da tahsil yapmıştır. Ahmed Abdülaziz Efendi Babakale'nin büyük bir kasaba olmasına rağmen, ahalisinin fakir olduğunu belirterek köyde bir rüşdiye mektebi açılması için hükümete başvurmuştur. Mektep, Ümmügülüm Hatun Medreseleri Vakfı gelirlerinden inşa ettirilmiştir. Binanın alt katı sıbyan, üst katı ise rüşdiye

mektebidir. Haziran 1875'te mektep binası tamamlanmıştır. Mektebe muallim-i evvel olarak aylık 600 kuruş maaşla Darülmualimîn mezunlarından Kal'a-i Sultaniyeli Ali Efendi tayin edilmiştir. Bevvablığa da 80 kuruş aylık ile İsmail getirilmiştir (Belge-35).

Tarım ve Hayvancılık

19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu çok büyük ölçüde tarıma bağımlıydı ve yüzyıl sonuna dek de öyle kaldı. Osmanlı Devleti bir tarım imparatorluğuymuştu, vergi gelirlerinin çoğu tarımsal kaynaklardan alınıyordu (Güran, 1992: 229). Osmanlı Devleti'nde tarım iktisadî hayatın temelini teşkil etmekteydi. Bu yüzden toprak en önemli geçim kaynağı olarak görülmüştür. Köylerde yaşayan aileler kendi ihtiyaçlarını karşılayacak kadar toprağa sahiptiler. Ahalinin sahip olduğu tarla, bağ, bahçe, çiftlik, mera gibi araziler, zeytin, palamut gibi ağaçlar defterde belirtilmiştir. Arazilerin dönüm ve gelirleri de ayrıca kaydedilmiştir.

Yıllar	Araziler/Dönüm			
	Tarla	Bağ	Bahçe	Mera
1840	2949,5	286,5	16,5	406
1845	1831	200	-	-

Tablo 5. Babakale'de Ekili/Dikili Araziler

1840 yılındaki temettuat sayımına göre, köyde yaşayan 132 kişinin bir tarlası, 180 ailenin bir bağı ve 14 kişinin bir bahçesi bulunmaktadır. Görüldüğü üzere köyde yaşayan ailelerin çoğunluğunun bağ sahibi olduğu ve köyde bağcılığın yoğun şekilde yapıldığı anlaşılmaktadır. Babakale köyünde zeytin ağacı bol miktarda bulunuyordu. 2668 zeytin ağacı ve 2847 zeytin fidanı deftere kaydedilmiştir. Zeytinyağı elde etmek için köyde 2 zeytinyağı imalathanesi vardı. 1845 yılında ise 2181 adet zeytin ağacı kaydedilmiştir. Köyde ekilen ürünler ise buğday, arpa, nohut, burçak idi.

Hayvancılık

Hayvan yetiştiriciliği, en önemli zirai faaliyetlerden biridir. Tarımla uğraşan haneler, hayvanları koşum ve yük taşıma işlerinde, gübre sağlamak ve çiftçinin kendi ailesinin peynir, yağ, süt, et, deri ve yapağı ihtiyacını gidermek için beslerlerdi. Tarla tarımını temel faaliyet olarak yürüten çiftçiler, hayvanları üretim faaliyetlerinin yardımcı araçları olarak kullanırlar. Buralarda hayvanlar, gübre sağlar, taşıma, çift sürme, harman işlerini görür, çiftçinin hayvan ürünü ihtiyacını karşılardı. Buna karşılık hayvancılığı temel faaliyet olarak yürüten bir işletme, pazar için et, yağ, süt, deri ve yapağı üretmek üzere hayvan yetiştirirdi (Güran, 1992: 100). Babakale köyünde

hayvan yetiştiriciliği ziraî üretime yardımcı olmak üzere yapılmaktaydı. Babakale köyündeki büyükbaş hayvanlar üç grupta ele alınabilir. Bunlar koşum hayvanları (karasığır öküzü), yük ve binek hayvanları (beygir, merkep, deve, kısarak) ve sığır türü hayvanlardır (inek ve dana). Küçükbaş hayvanlar ise koyun ve keçidir.

Hayvan Türleri	Yıllar	
	1840	1845
İnek	300	146
Dana	11	-
Beygir	55	-
Merkep	92	-
Deve	39	8
Karasığır Öküzü	33 çift	35
Kısarak	46	12
Katır	2	-
Tay	3	-
Koyun	537	299
Keçi	738	224

Tablo 6. Büyük ve Küçükbaş Hayvanlar/Baş

Tabloda görüldüğü üzere köyde büyükbaş hayvan olarak en çok inek ve dana, yük hayvanı olarak beygir, merkep ve deve beslenmektedir. Deve ve beygir aynı zamanda şehirlerarası nakliyecilikte kullanılmaktadır. Köyde arıcılık faaliyeti sınırlı bir oranda yapılmaktadır. 1840 yılında iki aile 7, 1845 yılında sadece bir aile 10 arı kovanına sahiptir. Arıcılık gelir getirici bir alan değildir.

Sonuç

Bugüne kadar daha çok Babakale'nin mimarisi üzerine çalışmalar yapılmıştır. Kalenin yapım süreci ve köyün kuruluşu hakkındaki bilgiler oldukça yetersiz kalmıştır. Bababurnu stratejik öneme sahip bir mevkidir. Korsanlar buradaki doğal limanı mesken tutup hem karada hem denizde uzun zaman yağmalar yapmışlardı. Dönemin padişahı III. Ahmed bu durumdan haberdar olmuş ve buraya bir kale yapılması için Kaymak Mustafa Paşa'yı görevlendirmiştir. Kalenin yapımında bölgedeki ahali çalıştırılmıştır. Kale inşaat malzemeleri civardaki şehirlerden kara ve deniz yoluyla karşılanmıştır. Babakale dikdörtgen şekliyle tipik bir iç kale örneği olup, yapımı kısa süre içerisinde tamamlanmıştır. Nisan 1727 tarihinde başlayan kale inşaatı, 1728 yazında bitirilmiştir. Kaledeki askerlerin günlük ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla

Kaymak Mustafa Paşa tarafından liman, cami, çeşme, hamam, fırın, çarşı yaptırılmış ve vakıflar tesis edilmiştir. Kale daha sonraki yıllarda pek çok onarım geçirmiştir.

Hem bölgenin güvenli hale gelmesi hem de kaledeki askerlerin ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla, kalenin yanında zamanla bir köy yerleşimi oluşmuştur. Babakale köyünde 1839 yılında 1000, 19. yüzyıl sonunda ise yaklaşık 3000 kişi yaşamaktaydı. Köyde küçük de olsa esnaflık ve ticari faaliyetler de yapılmaktaydı. Köydeki çarşıda 1839'da 33, 1840'ta 26, 1845 yılında ise 25 kişi esnaflık ve ticari faaliyetlerde bulunuyordu. En yoğun yapılan meslek ise bıçakçılıktı. Köyde tahıl ve zeytinyağı üretimi yanında bağcılık önemli bir yere sahipti. Kuruluş dönemlerinde dizdar, 19. yüzyıl da ise yüzbaşı rütbesinde bir komutan tarafından idare edilen Babakale'de 48 ile 70 arasında topçu askeri görev yapmıştır. Babakale'nin savunma gücü ise yaklaşık 15 ile 28 arasında değişen toplarla sağlanmıştır. Bölgede korsanlık tehlikesi bertaraf edildiği dönemlerde kalenin atıl bırakıldığı anlaşılmaktadır. Bu yüzden köy ahalisi güvenliklerini tehlikede gördükleri zamanlarda arzuhaller yazarak kale için asker ve mühimmat talebinde bulunmuşlardır. Babakale bölgedeki korsanlık faaliyetlerini önlemek amacıyla yapılmıştır. Bu amacın büyük ölçüde gerçekleştiği ve bölgenin güvenli bir hale gelmesi üzerine bir köy yerleşiminin de oluştuğu görülmektedir.

Kaynakça

- Acioğlu, Yusuf (2013). *Çanakkale'deki Osmanlı Dönemi Yapıları*. Doktora Tezi. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.
- Acioğlu, Yusuf (2015). "Çanakkale'deki Osmanlı Kaleleri". *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ*, 19: 93-122.
- Aktepe, M. Münir (1969). "XVIII. Yüzyıl Vezirlerinden Kaptân-ı Derya Kaymak Mustafa Paşa'ya Ait Vakfiyeler". *Vakıflar Dergisi*, 8: 15-29.
- Ali Cevad (1311/1894). *Memalik-i Osmaniyye'nin Tarih ve Coğrafya Lügati 1*. Dersaadet (İstanbul): Kasbar Matbaası.
- Altınay, Ahmed Refik (1973). *Lale Devri*. Haz. Haydar Ali Dirioz. Ankara: MEB.
- Atak, Erkan (2020). "Kaptan-ı Derya Kaymak Mustafa Paşa'nın İstanbul'daki İmar Faaliyetleri". *Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, ÖS, 1(1): 168-181.
- Aydın, Mahir (2007). "Kaleler". *Osmanlı Askeri Tarihi, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri 1792-1918*. Ed. Gültekin Yıldız. İstanbul: Timaş Yayınları.

- Batmaz, Eftal Şükrü (1996). “Osmanlı Devlet’inde Kale Teşkilatına Genel Bir Bakış”. *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 7: 1-8.
- Boran, Ali (2001). *Anadolu’daki İç Kale Cami ve Mescitleri*. Ankara: TTK.
- Eyice, Semavi (2001). “Kale”. *İslam Ansiklopedisi*, C.24. İstanbul: TDV Yayınları, 234-242.
- Göger, Veysel (2014). *16. Yüzyıl Osmanlı Kale Kuşatmaları (Strateji, Taktik, Kuşatma Aşamaları ve Teknolojisi)*. Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Güran, Tefik (1992). “Zirai Politika ve Ziraatta Gelişmeler 1839-1876”. *150. Yılında Tanzimat*. Haz. Hakkı Dursun Yıldız. Ankara: TTK.
- Gürbüz, Adnan (2013). “Osmanlı Klasik Döneminin Kale ve Mustahfızân Defterleri”. *Osmanlı Coğrafyası Kültürel Arşiv Mirasının Yönetimi ve Tapu Arşivlerinin Rolü Uluslararası Kongresi (İstanbul, 21-23 Kasım 2012)*. Ankara: Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşiv Dairesi Başkanlığı Yayınları, 379-391.
- Homeros (2017). *İlyada*. Çev. Azra Erhat ve A. Kadir. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Mehmed Süreyya (1996). *Sicill-i Osmanî 4*. Haz. Nuri Akbayer. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Oğuzoğlu, Yusuf (1994). “Dizdar”. *İslam Ansiklopedisi*, C.9. İstanbul: TDV Yayınları, 480-481.
- Parlak, Sevgi (2010). *Osmanlı Öncesi Anadolu Kalelerinde Kapılar*. Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Piri Reis (1970). *Kitab-ı Bahriye 1*. Haz. Yavuz Senemoğlu. İstanbul: Tercüman.
- Raczynski, Edward (1980). *1814’te İstanbul ve Çanakkale’ye Seyahat*. Çev. Kemal Turan. İstanbul: Tercüman.
- Râşid Mehmed Efendi ve Çelebizade İsmail Âsım Efendi (2013). *Tarih-i Râşid ve Zeyli 3*. Haz. Abdülkadir Özcan vd. İstanbul: Klasik Yayınları.
- Salname-i Vilayet-i Cezair-i Bahr-i Sefid (1290/1873)*. Def’a 4. Cezair-i Sefid Vilayeti Matbaası.
- Sevgen, Nazmi (1959). *Anadolu Kaleleri I*. Ankara: Doğu Ltd. Şirketi.
- Strabon (2000). *Coğrafya, Antik Anadolu Coğrafyası (Kitap 12, 13, 14)*. Çev. Adnan Pekman. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Şemseddin Sami (1306/1889). *Kamusu'l-A'lam 2*. İstanbul: Mihran.

Türker, Çiğdem (1988). "Anadolu Yarımadası'nın En Batı Ucunda Yer Alan Tipik Bir Osmanlı Köyü Babakale". *Türk Etnografya Dergisi*, 18: 139-143.

URL-1: "Babakale Kalesi". <https://www.canakkaletravel.com/galeri/babakale-kalesi.html>. (Erişim: 02.07.2023).

Uysal, Ali Osman (2008). "Kaymak Mustafa Paşa'nın Hatırası: Babakale". *Ayvacık Değerleri Sempozyumu (Ayvacık, 29-30 Ağustos 2008)*. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayınları, 120-147.

Arşiv Belgeleri

Belge-1: BOA, A. DVNSMHH.d, no: 75, Hüküm 188, 16 Şevval 1013.

Belge-2: BOA, C.DH, no: 39/1944, 10 Muharrem 1140.

Belge-3: BOA, A.MKT. no: 85/19, 28 Cemaziye'l-Ahir 1263.

Belge-4: BOA, A.DVNSMHH.d, no:75, Hüküm 188, 16 Şevval 1013.

Belge-5: BOA, A. DVNSMHH.d, no: 134, Hüküm 151, 152, 153, 155, 162, 10 Şa'ban 1139.

Belge-6: BOA, A. DVNSMHH.d, no: 134, Hüküm 320, 592, 1305, 1306, 1307, 1308, 1309, 20 Şa'ban 1140.

Belge-7: BOA, A. DVNSMHH.d, no: 134, Hüküm 151, 156, 161, 162, 10 Şa'ban 1139.

Belge-8: BOA, A.DVNSMHH.d, no: 134, Hüküm 767, 10 Rebi'ül-Evvel 1140.

Belge-9: BOA, C.AS, no: 284/ 11807,1219/ 54687, 13/625, 144/ 6342, 507/ 21163.

Belge-10: BOA, D.HMH.d, no: 21602, Sayfa 10, 4 Rebi'ül-Evvel 1147.

Belge-11: BOA, AE. SMHD.I, no: 252/20585, 26 Zilhicce 1149.

Belge-12: BOA, D. HMH.d, no: 21602, Sayfa 10, 4 Rebi'ül-Evvel 1147.

Belge-13: BOA, D. BŞM.d, no: 9776, Sayfa 26, 27, 9 Safer 1246.

Belge-14: BOA, ML. TMT. no:4900, 5113.

Belge-15: BOA, C. ZB, no: 8/358, 6 Safer 1234.

Belge-16: BOA, DH. MKT, no: 139/8, 14 Rebi'ül-Evvel 1311.

Belge-17: BOA, DH. MKT, no: 2445/7, 17 Ramazan 1318.

Belge-18: BOA, C.AS, no: 1033/45328, 4 Safer 1185.

Belge-19: BOA, C.AS, no: 61/2866, 7 Muharrem 1187.

Belge-20: BOA, C.AS, no: 995/43494, 10 Rebi'ül-Evvel 1187.

- Belge-21: BOA, C.AS, no: 824/35045, 21 Rebi'ü'l-Evvel 1213.
Belge-22: BOA, C.AS, no: 880/37795, 23 Zilhicce 1236.
Belge-23: BOA, HAT, no: 859/38313, 29 Zilhicce 1237.
Belge-24: BOA, D.BŞM.d, no: 9776, Sayfa 30, 9 Safer 1246.
Belge-25: BOA, C.AS, no: 174/7585, 29 Safer 1252.
Belge-26: BOA, NFS.d, no: 13651, Sayfa 11, 29 Zilhicce 1251.
Belge-27: BOA, ML.TMT.4900.
Belge-28: BOA, NFS.1203; BOA, ML.TMT.4900; BOA, ML.TMT. No: 5113.
Belge-29: BOA, C.AS, no: 427/17722, 25 Zilkade 1179.
Belge-30: BOA, C.DH, no: 39/1944, 10 Muharrem 1140.
Belge-31: BOA, C.AS, no: 427/17722, 25 Zilkade 1179.
Belge-32: BOA, HAT, no: 1533/13, 29 Zilhicce 1230.
Belge-33: BOA, C.EV, no: 67/3316, 21 Rebi'ü'l-Evvel 1178.
Belge-34: BOA, C.AS, no: 427/17722, 25 Zilkade 1179.
Belge-35: BOA, İ.DH, no: 703/49178, 10 Cemaziye'l-Evvel 1292.

Ekler



Ek 1. 1829 Yılına Ait Babakale Keşif Defterinden Bir Sayfa



Ek 2. Babakale'nin Havadan Görünümü (URL-1).

“COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir:

Yazarların Notu: Bu makale, Prof. Dr. Şerif Korkmaz danışmanlığında, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsünde Emre Kocabıyık tarafından yapılan “Babakale: İnşa, Yerleşim, İdari ve Sosyal Hayat” başlıklı yüksek lisans tez çalışması temel alınarak üretilmiştir.

Etik Kurul Belgesi: Bu çalışma için etik kurul belgesi gerekmemektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarların potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.

Katkı Oranı Beyanı: Her iki yazar; çalışmanın hazırlanması, sonuçların yorumlanması ve makalenin yazılması aşamalarında eşit katkı sağlamıştır.

The following statements are made in the framework of “COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”:

Authors' Note: *This article was produced on the basis of the master's thesis titled “Babakale: Construction, Settlement, Administrative and Social Life” conducted by Emre Kocabıyık at Çanakkale Onsekiz Mart University Graduate Education Institute under the supervision of Prof. Dr. Şerif Korkmaz.*

Ethics Committee Approval: *Ethics committee approval is not required for this study.*

Declaration of Conflicting Interests: *The authors have no potential conflict of interest regarding research, authorship or publication of this article.*

Author-Contributions Statement: *Both authors; contributed equally to the preparation of the study, the interpretation of the results, and the writing of the article.*